

Amíg az információ tárgya állandóan változik, a dokumentumban rögzített információ csak új dokumentum létrehozásával változtatható meg. Jó példa erre egy tájról készített fényképfelvétel: a filmen rögzített információ és az információ tárgya közötti különbség az idő múlásával egyre lényegesebb lesz. Az olyan információ azonban, amely tényeket közöl – pl. hogy valaki mikor született, vagy mikor halt meg – nem avul el. Ugyanígy, – bár a felhasználó szempontjából veszít értékéből – egy információ nem avul el akkor sem, ha egy folyamatot vizsgálva később más mérési eredményeket kapunk.

Az elmondottak alapján a következőket állapíthatjuk meg: *a dokumentumban rögzített információ avulása egyenlő a dokumentum tartalma és az információ tárgya közötti fokozatos távolodással*, amit az információ tárgyának változása idéz elő. E meghatározás alapján nincs létjogosultsága sem a „*dokumentum avulása*”, sem az „*irodalom avulása*” kifejezéseknek annak ellenére, hogy ezek a szókapcsolatok ma igen elterjedtek. Hangsúlyozzuk, hogy az információ tulajdonságainak – esetünkben avulásának – vizsgálatánál azt kell szem előtt tartani, hogy e tulajdonságokat a felhasználó szempontjából (hasznosság, érték, aktualitás), vagy pedig az információ tárgyának szempontjából (igazság, pontosság stb.) vizsgáljuk.

/POLUSKIN, V. A.: O ponjatij „sztarenie informacii” = Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija, 1. sor. 4. sz. 1977. p. 10–11./

(Novák István)

Hogyan mérhetjük a helyi szakkönyvtárak információs tevékenységének a hatékonyságát?

A könyvtárak és az információs szervek tevékenysége egyik fontos előfeltétele a kutatás és fejlesztés, valamint a termelés fejlesztésének. Ahhoz azonban, hogy hatékonyabbá tehesük ezt a tevékenységet, előbb meg kell határozunk azt, hogy mihez képest tegyük azzá. Tehát a könyvtári-tájékoztatási munka hatékonyságának olyan kifejezését kell megtalálnunk, amely egyaránt alkalmas egy-egy intézmény különböző időszakokban és több intézmény azonos időszakokban produkált munkája hatásának egzaktt összehasonlítására.

A sokasodó hatékonyság-vizsgálatok különböző módon közelítik meg a kérdést és más-más mutatókat alkalmaznak. Vannak, amelyek *egyszerű statisztikai adatokkal* (az állomány nagysága, az olvasók száma, a beszerzett kötetek mennyisége, a kölcsönzések száma, az irodalomkeresések és a közzétett bibliográfiák száma stb.) operálnak, mások a *statisztikai adatokból levezetett*

mutatókkal (olvasottság, forgási sebesség stb.) dolgoznak. Ismét mások az *olvasói szükségletek kielégítésének arányát* állítják a hatékonyság meghatározásának középpontjába. Gyakoriak a *feltételek felől közelítő hatékonyság-vizsgálatok* is, amelyek részint abszolút számokat sorolnak fel, illetve hasonlítanak össze, részint pedig *egységnyi teljesítményekre* számítják ki a feltételek és ráfordítások mértékét.

Könnyen belátható, hogy a fentiek mindegyike egyoldalú megközelítés, illetve hogy közülük egyik sem alkalmas önmagában valamennyi könyvtártípus és információs intézmény teljesítménye hatékonyságának kifejezésére.

A helyi szakkönyvtárak és információs intézmények munkájának hatékonyságát legobjektívebben az fejezheti ki, hogy az általuk kiszolgált kutató-fejlesztő intézmény befejezett kutatási és fejlesztési tevékenységéről szóló jelentések hivatkozásai között milyen arányban szerepelnek a szakkönyvtár, az információs szerv útján beszerzett információk és dokumentumok. Ez az ún. *funkcionális hatékonyság*.

A Szozjubühim tervezőiroda szakkönyvtárában ezt a vizsgálatot végezték el az 1969 és 1975 között befejezett 73 kutatásról szóló jelentés hivatkozás-apparátusában. A vizsgálat eredményeiről – ezen belül a szakkönyvtár munkájának javuló irányzatáról – az *1. táblázat* tájékoztat. (Lásd a 197. oldalon)

A funkcionális hatékonyság mellett ki lehet számítani a *gazdasági hatékonyságot* is, vagyis azt, hogy a szakkönyvtár segítségével mennyire vált kedvezőbbé a tervezőiroda létszám- és időgazdálkodása. Ez ugyanis a funkcionális hatékonyság függvénye: minél nagyobb a szakkönyvtárból származó hivatkozások aránya, annál kevesebb időt kellett az iroda személyzetének a források felkutatására fordítania.

Az ilyen hatékonysági mutatókat minden helyi szakkönyvtár, információs szerv messzemenően kamatoztathatja gyarapító és szolgáltató tevékenységének szinte valamennyi területén.

/VOVERENE, O. I.: Ob ocenke éffektivnoszti informacionnoj dejateľnoszti naucsno-tehnicoszkijh bibliotek = Naucsnu e Tehnicoszkie Biblioteki SzSzsZR, 1977. 6. sz. p. 11–17./

(Futala Tibor)

A Szojuzbüthim tervezőiroda könyvtára információs tevékenységének funkcionális hatékonysága 1969 – 1975

1969		1970		1971		1972		1973		1974		1975		
A téma jele	A kutatási jelentésben szereplő hivatkozások száma	Ezek közül a szakkönyv-tárból származók száma	A téma jele	A kutatási jelentésben szereplő hivatkozások száma	Ezek közül a szakkönyv-tárból származók száma	A téma jele	A kutatási jelentésben szereplő hivatkozások száma	Ezek közül a szakkönyv-tárból származók száma	A téma jele	A kutatási jelentésben szereplő hivatkozások száma	Ezek közül a szakkönyv-tárból származók száma	A téma jele	A kutatási jelentésben szereplő hivatkozások száma	Ezek közül a szakkönyv-tárból származók száma
S _{4,1}	24	1	S _{1,1}	36	0	S _{1,3}	81	6	S _{3,6}	42	8	S _{2,7}	52	8
S _{2,5}	62	0	S _{2,1}	61	9	S _{2,2}	34	2	S _{3,10}	12	3	S _{3,15}	40	0
S _{4,7}	22	1	S _{2,6}	49	6	S _{2,3}	32	4	S _{4,28}	17	2	S _{3,16}	39	4
			S _{4,2}	14	1	S _{3,1}	22	0	S _{4,26}	18	3	S _{4,41}	9	2
			S _{4,3}	29	4	S _{4,5}	23	4	S _{4,25}	22	2	S _{4,17}	28	0
			S _{4,4}	21	4	S _{4,8}	6	2	S _{4,29}	14	3	S _{3,18}	20	3
			S _{4,6}	47	3	S _{4,12}	5	1	S _{4,30}	40	2	S _{4,42}	21	3
			S _{4,9}	20	1	S _{4,17}	19	2	S _{3,12}	31	3	S _{4,42}	22	5
			S _{4,10}	38	10	S _{4,19}	18	0	S _{3,11}	10	0	S _{4,43}	22	5
			S _{4,11}	18	3		33	4	S _{4,31}	17	7	S _{3,19}	19	0
			S _{4,14}	59	1		14	2						
							40	3						
							17	1						
							20	3						
							11	1						
							20	1						
							21	2						
							31	12						
							25	3						
Összesen	108	2		430	36		472	53		223	33		250	25
%	100	1,8		100	8,4		100	11,2		100	14,3		100	10
				237	25					346	56			
				100	10,5					100	16,1			